

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ СПОСОБІВ ТА ШЛЯХІВ ПІЗНАННЯ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

INDIVIDUALIZATION OF WAYS AND MEANS OF COGNITION IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Статтю присвячено дослідженню антропоцентризму і індивідуалізації способів та шляхів пізнання у викладанні української мови як іноземної.

Звертається увага на те, що приведення відповідності фахової підготовки до сучасних вимог має втілюватися впровадженням у навчальний процес індивідуальних форм, засобів і методів навчання.

Підкреслюється, що у процесі навчання іноземним мовам, антропоцентризм має розглядатися у двох аспектах – як сам метод, під час створення відповідних матеріалів, які застосовуються у процесі викладання, а також стосовно індивідуалізації способів та шляхів пізнання.

Також акцентується увага на тому, що головною метою у навчанні іноземної мови має бути сформована іншомовна комунікативна компетенція.

Береться до уваги, що досягти цієї мети можливо за рахунок створення інформаційно-освітнього оточення, що сприяє оволодінню одиницями мови, говорінням, аудіюванням, читанням і письмом, тобто основними видами мовленнєвої діяльності, а також знаннями культури країни навчання, спеціальними та навчальними компетенціями.

Вважаємо, що процес міжкультурної комунікації також набуває нових форм. Головною на сучасному етапі у процесі всевітньої економічної, політичної та культурної інтеграції стає людина, антропос. Оптимізація професійної підготовки має досягатися впровадженням у процес навчання індивідуальних способів та шляхів пізнання. Переорієнтація професійної освіти на діяльність, у центрі якої знаходиться людина є найважливішим інструментом для забезпечення конкурентності випускників на ринку праці.

Особлива увага приділяється класифікації методів навчання у методиці навчання української мови.

Звертається увага на те, що на заняттях з української мови з метою формування професійної комунікативної компетентності необхідно використовувати методики, які узгоджуються з комунікативними вимогами іноземних студентів. Для індивідуалізації способів та шляхів пізнання під час дослідження текстів та інших відповідних матеріалів, доцільно використовувати елементи різних методик навчання іноземної мови.

Ключові слова: студенти-іноземці, викладання української мови, антропоцентризм

у мовній системі, професійна компетентність.

The article is devoted to the study of anthropocentrism and individualization of ways and means of cognition in teaching Ukrainian as a foreign language.

It is emphasized that bringing professional training in line with modern requirements should be realized by introducing individual forms, means and methods of teaching into the educational process.

It is emphasized that in the process of teaching foreign languages, anthropocentrism should be considered in two aspects – as a method itself, when studying the relevant materials used in the teaching process, as well as in relation to the individualization of ways and means of cognition. It is also emphasized that the main goal in teaching a foreign language should be the development of foreign language communicative competence.

It is taken into account that this goal can be achieved by creating an information and educational environment conducive to mastering language units, speaking, listening, reading and writing, i.e. the main types of speech activity, as well as knowledge of the culture of the country of study, special and academic competencies.

We believe that the process of intercultural communication is also taking on new forms. At the present stage, the main person in the process of global economic, political and cultural integration is becoming an anthropos. The optimization of professional training should be achieved by introducing individual ways of learning and ways of cognition into the learning process.

The reorientation of vocational education to human-centered activities is the most important tool for ensuring the competitiveness of graduates in the labor market.

Particular attention is paid to the classification of teaching methods in the methodology of teaching the Ukrainian language.

It is emphasized that in Ukrainian language classes, in order to form professional communicative competence, it is necessary to use methods that are consistent with the communicative requirements of foreign students. In order to individualize the ways and means of cognition when studying texts and other relevant materials, it is advisable to use elements of different methods of teaching a foreign language.

Key words: foreign students, teaching Ukrainian, anthropocentrism in the language system, professional competence.

УДК 378.147.88

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.1.37>

Левченко Я.С.,

д-р наук з галузі «Управління та адміністрування», професор кафедри економіки і підприємництва Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Семененко І.Є.,

канд. пед. наук, доцент кафедри мовної підготовки Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Підготовка фахівців для зарубіжних країн в українських закладах вищої освіти має визначитись толерантністю до контингенту іноземних студентів відносно їхніх індивідуальних та культурологічних особливостей – з одного боку, і викладацьким впливом для досягнення кращої якості підготовки фахівця – з іншого. Від досягнення цієї мети залежить міжнародний статус закладу вищої

освіти. Тому в цих умовах важливим стає індивідуалізація способів пізнання та шляхів дослідження завдяки максимальному об'єднанню всіх наявних можливостей ЗВО, удосконаленню наукових, методичних та матеріально-технічних перспектив, забезпеченню норм правових документів, а також наявність супроводу: інформаційного, статистичного, педагогічного.

Приведення відповідності фахової підготовки до сучасних вимог має втілюватися впровадженням у навчальний процес індивідуальних методів, форм, та засобів навчання. Професійна освіта, в центрі якої знаходиться людина, антропос, є важливим інструментом, що забезпечує конкурентність фахівців у професійній сфері. Завдяки постійним змінам, що відбуваються в суспільстві, вдосконалюється система вищої освіти. Змінюється також і взаємодія викладача і студентів: завданням педагога стає створення умов для їхньої ініціативи. В ході такої взаємодії студенти навчаються критичному мисленню, відповідати на виклики, вирішувати складні навчальні та життєві проблеми, аналізуючи відповідну інформацію і обставини, генерувати альтернативні ідеї, знаходити обґрунтовані рішення, впроваджувати новітні технології, обмінюватися досвідом у процесі спілкування з іншими людьми.

Процес міжкультурної комунікації також набуває нових форм. Головне – це людина, антропос. На сучасному етапі у процесі всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації взаємоповага, взаєморозуміння і толерантне ставлення до різних культур є основними умовами ефективною взаємодії представників цих культур.

Усвідомлення цього стало початком виникнення нової лінгвістики, де в центрі уваги субстанційні властивості та форми мови, її функціональні засоби, а також людина, етнос (від грецьк. Ethnos – плем'я, народ), як носії відповідних мов. З цієї причини сучасна лінгвістика називається антропологічною, а її галузі, такі як психолінгвістика, соціолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, етнопсихолінгвістика, когнітивна лінгвістика є антропоцентричними [5].

Мета статті: розглянути антропоцентризм у викладанні української мови як іноземної відносно індивідуалізації способів пізнання та шляхів дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Увага науковців у дослідженнях останніх років зосереджена на проблемах оптимізації навчального процесу, застосуванні ефективних способів активізації пізнавальної діяльності особистості за допомогою впровадження інноваційних технологій, завдяки чому створюються сприятливі умови для реалізації здібностей студентів, а також розвиток усього навчального процесу.

До проблеми вибору інноваційних моделей, спрямованих на ефективний розвиток особистості в умовах сучасної швидкоплинної дійсності, звертаються різні дослідники, серед яких М. Котунова Є. Бухаркін, І. Серповська, М. Моїсеєва, Л. Владимиринова, А. Петров, Н. Смирнова, О. Арламов, В. Загвязинський, М. Бургін, В. Журавльов, Є. Полат, М. Юсуфбекова М. Палагутіна Л. Джуманова Є. Кашина; теоретичний аспект поняття

педагогічної технології розробляють: В. Безпалько, М. Кларін, Б. Ліхачов, В.Монахов, Г. Селевко. Проблеми мовної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти аналізуються у науковій літературі Т. Кошелевою, Г. Поповою, І. Соломахою, О. Суміною, Н. Ушаковою, Н.Хлизовою. Такі науковці, як Н. Моргунова, Я. Гладир, Т. Єфімова, О. Тростинська, Б. Сокіл, Т. Лагута, Д.Рязанцева, І. Жовтоніжко, Т. Уварова займаються проблемами викладання української мови як іноземної.

Антропоцентризм у мовній системі досліджували К. Бругман, К. Бюлер, Е. Бенвеніст, Ш. Баллі, Г. Гійом, О. Єсперсен. У сучасній лінгвістиці проблему мовлення і ролі мовознавця аналізують А. Вежбицька, Н. Петрушова, М. Шелякін. О. Падучева, Т. Цив'ян, Ю. Степанов.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, проблема антропоцентризму у викладанні відносно індивідуалізації способів пізнання і шляхів дослідження є релевантною з точки зору педагогіки. Одночасно, вона не є достатньо розробленою по відношенню до мовної підготовки іноземців.

Виклад основного матеріалу. Проблема мовної освіти в епоху глобалізації є вибір змісту, методів і засобів навчання. Традиційна освіта змінюється і набуває нових форм. Як і вся система освіти, також змінюються складові методики викладання іноземних мов у процесі суспільного інноваційного розвитку. Головна мета навчання іноземної мови – формувати комунікативну компетенцію іноземного студента, яка складається з мовленнєвої, мовної, навчально-пізнавальної, соціокультурної, компенсаторної компетенцій. Досягти цієї мети можливо за рахунок створення інформаційно-освітнього середовища, сприятливого для оволодіння одиницями мови, говорінням, аудіюванням, читанням і письмом, тобто основними видами мовленнєвої діяльності, а також знаннями культури країни навчання, спеціальними та навчальними компетенціями.

Підготовку до реального міжкультурного спілкування можна здійснити створив освітнє середовище, прямо пов'язане з антропоцентризмом.

На думку Н. Петрушової, антропоцентризм – це виявлення в мовній системі загального людського фактору, що обумовлює наявність в лексичній, семантичній, морфемній, граматичній системах мови утворень з орієнтацією на людину як центр об'єктивної дійсності, створених свідомістю мовця за зразком до себе, а в своїй особі до людини загалом (її фізичних, психічних, духовних властивостей). Будь-яке висловлювання будується мовцем у відповідності зі своїм власним «я», він привносить в мовлення свої особистісні характеристики, стиль та темперамент.

Антропологічна лінгвістика вбачає в мові перш за все прояв людини у всіх сторонах її

буття – індивідуального та типового, психологічного та соціального, учбового та професійного, оскільки неможливо дослідити мову, не звертаючись до її творця, носія – до людини, до конкретної мовної ситуації чи до існуючих лінгвокультурних особливостей визначеного етносу [5].

У процесі навчання іноземним мовам, антропоцентризм має розглядатися у двох аспектах – як сам метод, під час дослідження відповідних до навчальних потреб матеріалів, які слід використовувати у викладанні, а також стосовно індивідуалізації способів та шляхів дослідження.

Використання антропоцентризму у педагогічному процесі для викладача означає постійну творчість, професійне вдосконалення, розвиток та зміни. Отже, маючи за основу індивідуалізацію способів та шляхів дослідження викладач виявляє свої педагогічні інтенції, співвідносить їх зі студентськими особливостями, корелює зі своєю індивідуальністю. І ця інноваційна діяльність не залишає педагога, поки він визначає індивідуальні методи навчання як дієві педагогічні інструменти, і їхнє використання в педагогічному процесі є необхідною умовою оптимального розвитку і тих, хто вчиться, і тих, хто навчає.

У методиці навчання української мови існують такі класифікації методів навчання: 1) за характером пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький (І. Я. Лернер та М. М. Скаткін); 2) за джерелом одержання учнями знань: методи словесні (пояснення, розповідь, лекція та бесіда, джерелом для яких є слово), наочні (демонстрація викладачем і спостереження студентами предметів, явищ, процесів тощо), практичні (проведення лабораторних і вимірних робіт, формування трудових умінь і навичок, складання творів, доповідей, виконання вправ) (Є. Я. Голант, А. М. Алексюк, С. Г. Шаповаленко, І. Т. Огородников, М. А. Сорокін); 3) за джерелом одержання знань класифікує також методи навчання Л. П. Федоренко: теоретичні (бесіда, повідомлення викладача, читання підручника), практичні (розповідь, опис, роздум за зразком, редагування, перекази і твори), теоретико-практичні (різні види мовного розбору) методи вивчення мови; 4) за основною дидактичною метою: методи, що використовуються лише для повідомлення (сприймання) нових знань (пояснення, розповідь, бесіда, лекція); методи, застосовані як на початковому етапі осмислення нових знань, так і для їх закріплення (бесіда, демонстрування, робота з підручником, лабораторний метод і експеримент, вправи і методи повторення); метод перевірки та оцінки знань учнів [10].

Саме від використання тих чи інших методів залежить ефективність заняття, тому всі методи навчання мови мають об'єднуватися у спільну

діяльність студентів і викладачів, яка спрямовується на те, щоб організувати пізнавальну діяльність особистості та засвоїти мовні компетенції.

Впровадження антропоцентризму в ході мовної підготовки студентів-іноземців має ґрунтуватися на засадах індивідуалізації способів пізнання та шляхів дослідження; також важливим є створення змістовного та корисного навчального контенту на матеріалі з фахових дисциплін. Осмислення такого матеріалу уможливорює краще опанування мови, що вивчається, отже, напряду впливає і вдосконалює професійну підготовку майбутніх спеціалістів.

Таким чином, на заняттях з української мови, ставлячи за мету сформувати комунікативну професійну компетентність, маємо користуватися методиками, які відповідні до комунікативних потреб студентів-іноземців. Для індивідуалізації способів пізнання та шляхів дослідження у процесі роботи з текстами та іншим відповідним навчальним контентом, доцільно використовувати елементи різних методик навчання іноземної мови. Розглянемо деякі з таких методик. Структура методики Шехтера є такою, що на першому етапі вивчається лексика, трохи пізніше – граматичні структури, а ще пізніше відбувається корекція отриманих знань. Тобто, реалізується принцип від загального до конкретного, в процесі якого спочатку вивчається розмовна мова, а граматики – трохи пізніше.

Вже з самого початку учень отримує комунікаційне завдання. Наприклад, треба поставити декілька запитань, з якої країни приїхав твій однокласник, як його звать тощо. Звичайно, словниковий запас ще дуже малий. Але в цьому і перевага, адже в групі збираються люди з однаковим рівнем знань. У процесі спілкування активізуються розумові процеси, і думки людини переключаються на іноземну мову.

Суттю методики Пімслера є систематичні заняття по пів години. Це аудіоуроки, в яких інформація, умови завдань та нова лексика можуть подаватися українською і, наприклад, англійською мовами. Студент просто слухає нову інформацію і запам'ятовує її, завдяки регулярним заняттям і виконанням завдань.

Перевагою даної техніки є її зручність: готовий матеріал для уроків можна завантажити собі в смартфон і слухати, коли є час.

У програмі Rosetta Stone акцентується увага на зоровій пам'яті. Суть методу полягає в так званому «динамічному зануренні», яке досягається шляхом багаторазового повторення і формування асоціативного ряду в різних аспектах життя. За мету маєтись доведення іноземної мови до автоматизму. Рідна мова повністю виключається, нова лексика пояснюється значною мірою візуально або через фотографії, або через встановлення асоціацій.

За методом Гуннемарка, вивчення нової лексики відбувається шляхом виконання інтерактивних вправ: запам'ятовування, читання і прослуховування слів за допомогою картинок, вимови та перекладу.

Ерік Гуннемарк рекомендує вивчати нову мову з освоєння активного мінімуму: найширше і найчастіше використовуваного набору слів, фраз і граматичних правил. Список «мовленневих штампів» необхідно затверджувати напам'ять і дуже добре, бо він має вживатися без жодних роздумів.

Методика Берліц – це занурення людини в інше розмовне середовище, коли починають формуватися нові нейронні зв'язки, У такій ситуації пам'ять швидше знаходить потрібні слова, лексика засвоюється одразу.

Сенс методики Франка полягає в тому, що слід багато читати спеціально організованих текстів. Навчальний текст розбивається на декілька блоків. Наприклад, дається абзац тексту, а поряд переклад та додаткові коментарі. Далі необхідно прочитати той самий абзац або розділ, але вже без перекладу. Завдяки цьому читач отримує можливість відразу під час читання дізнаватися переклад і знайомитися з новими мовними конструкціями. До кінця року регулярного використання цієї методики учні домагаються приголомшливих результатів.

Отже, з метою навчання іноземних студентів сприймати матеріал нерідною мовою, викладачам української мови слід впроваджувати індивідуалізацію способів пізнання та шляхів дослідження, застосовувати сучасні методики та добирати матеріал таким чином, щоб студенти могли засвоїти особливості наукового стилю мовлення для розуміння змісту дисциплін, що вивчаються. Стосовно матеріалів для навчання, то здійснювати їхній підбір викладачу з української мови необхідно за допомогою викладачів профільних дисциплін, використовуючи матеріали текстів за фахом, яким навчають у певних закладах вищої освіти. Створений у результаті реалізації методу антропоцентризму навчальний матеріал допомагає краще зрозуміти та запам'ятати досліджуваний матеріал, активує пізнавальну діяльність іноземців.

Висновки. З вищезазначеного можна дійти висновку, що антропоцентризм у навчанні іноземців української мови може розглядатися відносно індивідуалізації способів пізнання та шляхів дослідження, а також як метод, який використовується під час створення та розвідки відповідних навчальних матеріалів. Впровадження різноманітних методів, форм і засобів навчання, спрямованих на удосконалення мотиваційних прагнень і здібностей здобувачів вищої освіти, таких якостей, як самостійність, творчий

підхід до свідомої активної діяльності дозволяє утворити фахові компетенції студентів-іноземців, які знадобляться в їхній професійній функціональності: знання мови спеціальності, тобто володіння значущими професійними знаннями за допомогою лінгвістичного апарату; навичками і вміннями самостійно навчатися; опанування змістом і структурою у предметній площині; високу самоорганізацію; здатність до інтроспекції, компетентність; готовність приймати рішення, коли існує ситуація альтернативного вибору; вправність швидко пристосовуватися до соціальних, політичних та виробничих чинників; особисте спонукання до фахового розвитку та безперервної освіти; вольову і емоційну саморегуляцію.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Башкір О.І Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі : збірник наукових праць. Серія «Педагогіка та психологія». Харків, 2018. Вип. 60. С. 33–44.
2. В. Я. Корженко; М. М. Опанасюк Інноваційні методи викладання української мови як іноземної у технічному університеті : Вісник Вінницького політехнічного інституту 1(2011). С. 152–155.
3. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник /В. В Каплінський. – Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. – 224 с.
4. Мойсеєнко Р.М. Активізація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців засобами активних методів навчання в умовах університетської освіти. Наукові записки. Серія «Педагогічні науки». Випуск 159. 2017. С. 97–103.
5. Петрушова Н.В. Антропоцентризм у викладанні іноземних мов. Наукове мислення : Матеріали 31 всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього» 25 вересня-4 жовтня 2019. С. 36–38.
6. Романова Ю.Я., Зембицька М.В. Теоретичні аспекти застосування когнітивних технологій у процесі навчання: Інноваційна педагогіка:науковий журнал – Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2019. – Вип. № 10 (т. 3). – С. 52–55.
7. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2- ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.
8. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. Вип. № 69. С. 149–152.
9. Шеремета Л. П. Методи викладання української мови як іноземної : Актуальні наукові дослідження сучасності URL: <https://int-konf.org/ru/2015/aktualni-naukovi-doslidzhennya-suchasnosti-22-24-12-2015> (дата звернення – 20.02.2024).
10. Вчити англійську: Англійська мова онлайн. URL: <https://learn-english.net.ua> (дата звернення 20.02.24).